

UVODNA RAZMATRANJA O PROJEKTU "PRIMJENA KOMPJUTORA U TRANSFORMACIJI NEPOŽELJNIH OBLIKA PONAŠANJA"

Borka Teodorović
Ljiljana Igrić

Odsjek za mentalnu retardaciju Fakulteta za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu realizira znanstveno istraživački projekt pod nazivom: "PRIMJENA KOMPJUTERA U TRANSFORMACIJI NEPOŽELJNIH OBLIKA PONAŠANJA", u okviru radne grupe za znanstveno tehnološku suradnju Alpe-Jadran, čiji je glavni istraživač i koordinator prof. dr. Borka Teodorović.

Projekt je financiran od strane SIZ-a za znanost Hrvatske, a suradnici na projektu su:

- prof. dr. Dubravka Levandovski
- prof. dr. Ljiljana Igrić
- prof. dr. Behlul Brestovci
- mr. Rea Fulgosi Masnjak
- mr. Jasmina Škrinjar
- mr. Branko Nikolić
- mr. Zrinjka Stančić
- Snježana Sekušak
- Vinkoslav Galešev, svi sa Fakulteta za defektologiju.

U projektu sudjeluje i partner iz inozemstva:

- prof. dr. Roland Wagner - Institut für Informatik der Johannes Käßler Universität Lienz, (Austrija).

Istraživanje "Primjena kompjutera u transformaciji nepoželjnih oblika ponašanja"

ostvaruje se u okviru znanstveno tehnološke suradnje Radne grupe za znanstveno tehnološku suradnju Alpe-Jadran, u suradnji s austrijskim Institutom za informatiku "Johanes Käßler" Sveučilišta u Lienzu. Odobreno je za razdoblje od 1990. do 1992. godine,¹ a sastavni je dio projekta Fakulteta za defektologiju "Evaluacija selektivnih programa za transformaciju nedostanih i nepoželjnih oblika ponašanja djece i omladine s teškoćama u razvoju". Kako su rezultati dobiveni tim istraživanjem relevantni za programiranje postupaka transformacije nepoželjnih ponašanja, smatramo da će kratak pregled o tom biti koristan. U dosadašnjim istraživanjima,² jedan je od ciljeva bio da se utvrde oblici nepoželjnih ponašanja, te istraže njihovi uzroci. S tom namjerom ispitan je uzorak umjereno, teže i teško retardirane djece (N = 82), oba spola od 18 godina životne dobi. Pritom su prikupljeni podaci o socijalnom ponašanju djece s nizom upitnika u mjernih instrumenata, a istodobno ispitane su kognitivne i komunikacijske sposobnosti ispitanika.

U navedenom su istraživanju nepoželjna ponašanja shvaćena kao ona ponašanja koja odstupaju od uobičajenih standarda ponašanja, i koje sredina shvaća kao uočljiva i neprihvatljiva, a negativno utječu na vlastito funkcioniranje i funkcioniranje

¹ Projekt financira Republički SIZ za znanost.

² Popis objavljenih radova priložen je na kraju ove publikacije.

drugih (Soldo, Ljubešić, Teodorović, 1990). Kao rezultat projekta proizašao je, među ostalim, niz radova koji se bave simptomatologijom nepoželjnih ponašanja u teže retardirane djece (Teodorović, Frey, 1986; Kocijan, Škrinjar i Teodorović 1988; Škrinjar, 1989; Kiš 1990). Pritom je korišten Upitnik o nepoželjnim ponašanjima (grupa autora Fakulteta za defektologiju, 1985) i AAMD skala socijalne adaptacije II dio (Nihira i sur., 1975).

Utvrđeno je, kako u dostupnoj literaturi tako i u našim istraživanjima, da je najčešće izražena pojava stereotipija, agresivnosti i autoagresivnosti. Autori također pokušavaju doći do nekih determinanti nepoželjnih ponašanja, tražeći ih u nekim posebnostima djeteta i uvjetima njegovog razvoja. Tako su Teodorović i Kocijan (1988) ispitale kognitivne sposobnosti na uzorku od 82 djece i adolescenata u dobi od pet do osamnaest godina, primijenivši Skalu senzomotorne inteligencije (Casatti- Lezine, 1968) i Ljestvicu psihičkog razvoja djece predškolske dobi (Brunet-Lezine, 1965, adaptacija Čuturić, 1981), da bi utvrdile postoji li povezanost između kognitivnih sposobnosti i nepoželjnog ponašanja u djece s težom mentalnom retardacijom. Nađena je statistički značajna povezanost između spoznajnog razvoja i agresivnost ponašanja, ali ne i relacija između autoagresivnog ponašanja i spoznaje. S druge strane, isti su autori ustanovili da se nepoželjna ponašanja više javljaju u situaciji nestrukturirane igre i organiziranih grupnih aktivnosti, što je upućivalo na potrebu boljeg strukturiranja ukupnog rada s mentalno retardiranima.

Isto tako, teškoće uspostavljanja

komunikacije s okolinom pojavile su se kao moguća determinanta nepoželjnih oblika ponašanja. U navedenom projektu su Mavrin-Cavor i Kocijan (1989) ustanovile da djeca s težom mentalnom retardacijom i nepoželjnim ponašanjem imaju znatne teškoće na području komunikacije, tj. samo ih 20% ima spontani govor, a 30% ne govori. Teodorović (1990) nalazi da se, zavisno od razine komunikacije, javljaju različiti oblici nepoželjnog ponašanja. Razina jednostavne motoričke imitacije u komunikaciji povezana je s agresivnošću, destruktivnim ponašanjem, verbalna i neverbalna komunikacija je u relaciji sa stereotipijom, a ponašanje u socijalnoj interakciji povezano je s vrištanjem, autoagresivnosti, svlačenjem i oblačenjem drugih i odbijanjem suradnje. Slično je Igrić (1990) ustanovila da prostor komunikacije sudjeluje u varijabilitetu neprilagođenog ponašanja djece i omladine s težom mentalnom retardacijom. Uz viši stupanj komunikacije, javljaju se verbalni oblici nepoželjnih ponašanja, a uz siromašnije oblike komunikacije češće su ponašanja, na primjer agresivnost, otpor prema autoritetu i sl.

Tako su dobiveni rezultati na odabranom uzorku ispitanika i varijabli potvrdili pretpostavku o značajnoj povezanosti razine komunikacije i nepoželjnih ponašanja.

Do sada su se izradili i primijenili neki modeli za transformaciju ponašanja (Škrinjar, 1986; Kiš, Škrinjar, 1990; Kiš, Levandovski, Teodorović, 1990). Cilj ovog istraživanja o primjeni kompjutera u transformaciji nepoželjnih oblika ponašanja bio je taj da se, koristeći neke od prednosti računarske tehnike, omogući osobama s mentalnom retardacijom bolje funkcioniranje u socijalnoj

sredini, te da se na osnovi rezultirajućeg zadovoljstva smanji učestalost nekih od oblika nepoželjnih ponašanja.

U navedenom projektu će se analizirati struktura nepoželjnih oblika ponašanja u osoba s težom mentalnom retardacijom kao i struktura njihovih kognitivnih sposobnosti te će se i nadalje analizirati relacije nepoželjnih ponašanja i komunikacije,

koristeći se izborom drugih varijabli koje nešto drukčije definiraju prostor nepoželjnih ponašanja i prostor komunikacije.

Konzultirana je dostupna literatura o primjeni kompjuterske tehnologije u rehabilitaciji teže retardiranih, te je razrađen model poticanja komunikacijskih sposobnosti primjenom kompjutera.